

Rada
Unii Europejskiej

Bruksela, 1 lipca 2021 r.
(OR. en)

10404/21

AGRI 321
AGRISTR 51
COH 30

PISMO PRZEWODNIE

Od: Sekretarz generalna Komisji Europejskiej (podpisała dyrektor Martine DEPREZ)

Data otrzymania: 1 lipca 2021 r.

Do: Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN, sekretarz generalny Rady Unii Europejskiej

Nr dok. Kom.: COM(2021) 345 final

Dotyczy: KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE - W kierunku silniejszych, lepiej skomunikowanych, odpornych i zamożnych obszarów wiejskich do 2040 r.

Delegacje otrzymują w załączeniu dokument COM(2021) 345 final.

Załącznik: COM(2021) 345 final

Bruksela, dnia 30.6.2021 r.
COM(2021) 345 final

**KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

**Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE - W kierunku silniejszych, lepiej
skomunikowanych, odpornych i zamożnych obszarów wiejskich do 2040 r.**

{SWD(2021) 166 final} - {SWD(2021) 167 final}

WPROWADZENIE: WEZWANIE DO OPRACOWANIA DŁUGOTERMINOWEJ WIZJI DLA

Nasze obszary wiejskie są kluczowym elementem naszych społeczeństw oraz naszej gospodarki. Różnorodność krajobrazu, kultury i dziedzictwa jest jedną z najbardziej charakterystycznych i niezwykłych cech Europy. Są one istotną częścią naszej tożsamości i naszego potencjału gospodarczego.

Będziemy pielęgnować i konserwować nasze obszary wiejskie, a także inwestować w ich przyszłość.

*Przewodnicząca Ursula von der Leyen, lipiec 2019 r.
(Wytyczne polityczne na lata 2019–2024)*

OBSZARÓW WIEJSKICH UE

Obszary wiejskie UE są kluczowym elementem europejskiego stylu życia. Zamieszkuje je 137 mln ludzi – tj. blisko 30 % ludności Unii – i stanowią one ponad 80 % terytorium UE, wliczając wszystkie gminy Europy o małej liczbie ludności lub niskiej gęstości zaludnienia¹. Są one powszechnie znane i cenione ze względu na produkcję żywności, gospodarkę zasobami naturalnymi, ochronę krajobrazów naturalnych, a także walory związane z rekreacją i turystyką. Wiele europejskich tradycji, festiwali i elementów kultury ma swoje korzenie na obszarach wiejskich Europy. Jak podkreśliła przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen, „Europa nie byłaby kompletna bez swoich obszarów wiejskich”².

Przemiany społeczno-gospodarcze zachodzące w ostatnich dziesięcioleciach, w tym globalizacja i urbanizacja, zmieniają jednak rolę i charakter obszarów wiejskich, na które wpływ mają również spadek liczby ludności i starzenie się społeczeństw³. Wiele Europejczyków niepokoi erozja infrastruktury wiejskiej i świadczenia usług, w tym pogorszenie dostępu do opieki zdrowotnej, usług socjalnych i edukacji, a także usług pocztowych i bankowych. Inni wyrażają obawy związane z coraz mniejszymi możliwościami zatrudnienia i możliwym spadkiem dochodów na obszarach wiejskich lub ograniczonymi możliwościami w zakresie transportu i łączności cyfrowej.

Rośnie świadomość, że **rola i znaczenie obszarów wiejskich są niedoceniane** i niedostatecznie wynagradzane. Prawie 40 % respondentów biorących udział w konsultacjach publicznych zorganizowanych w ramach prac nad sporządzeniem niniejszego komunikatu stwierdziło, że czują się pozostawieni przez społeczeństwo i decydentów. Należy zająć się tą kwestią i czynnikami, które powodują takie postrzeżenie⁴.

¹ Zgodnie z modelowaniem na poziomie lokalnych jednostek administracyjnych z 2018 r. na podstawie danych demograficznych JRC/Eurostatu. Atlas demografii: <https://migration-demography-tools.jrc.ec.europa.eu/atlas-demography/>

² Seminarium internetowe pt. „Wizja dla obszarów wiejskich Europy – wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich w celu stworzenia zrównoważonej i prosperującej Europy”.

³ Zob. sprawozdanie Komisji w sprawie skutków zmian demograficznych (COM(2020) 241 final) i zielona księga w sprawie starzenia się (COM(2021) 50 final).

⁴ Więcej informacji można znaleźć w załączonym dokumencie dotyczącym konsultacji z zainteresowanymi stronami – streszczenie sprawozdania (SWD (2021) 167 final).

Niniejszy komunikat w sprawie długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE ma na celu uwzględnienie tych wyzwań i obaw poprzez wykorzystanie **nowych możliwości, jakie oferuje transformacja ekologiczna i cyfrowa UE, oraz wniosków wyciągniętych z pandemii COVID-19**, a także poprzez określenie środków służących poprawie jakości życia na obszarach wiejskich, osiągnięciu zrównoważonego rozwoju terytorialnego i pobudzeniu wzrostu gospodarczego na obszarach wiejskich z pomocą uruchomionego niedawno atlasu demograficznego. Sporządzono go na podstawie analiz, działań prognostycznych, szeroko zakrojonych konsultacji i wkładu społeczności. Przedstawiono w nim wizję oraz narzędzia polityczne służące jej realizacji, w tym najlepsze praktyki, które mogą być powielane. Komunikat promuje Agendę 2030 i pomaga w realizacji jej celów zrównoważonego rozwoju.

Obszary wiejskie są aktywnymi uczestnikami transformacji ekologicznej i cyfrowej UE. Dzięki zrównoważonej produkcji żywności, ochronie bioróżnorodności i udziałowi w walce ze zmianą klimatu odgrywają one kluczową rolę w realizacji unijnych celów Zielonego Ładu⁵ i strategii „Od pola do stołu”⁶ oraz celów w zakresie bioróżnorodności⁷. Jednocześnie niezbędne będzie wprowadzanie nowych technologii na obszarach wiejskich, co pozwoli urzeczywistnić cyfrową dekadę Europy. Osiągnięcie celów związanych z cyfrowymi ambicjami UE na 2030 r.⁸ może również zapewnić więcej możliwości zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, których zakres będzie wykraczał poza rolnictwo, hodowlę i leśnictwo. Może przyczynić się do rozwoju nowych perspektyw rozwoju i geograficznego rozmieszczenia produkcji, a zwłaszcza usług.

Obszary wiejskie Europy są bardzo zróżnicowane. Zróżnicowanie pod względem warunków naturalnych i klimatycznych, cech geograficznych, rozwoju historycznego i kulturowego, przemian społeczno-demograficznych, specyfiki krajowej i regionalnej oraz dobrobytu gospodarczego sprawia, że nie ma dwóch takich samych obszarów wiejskich. Ta różnorodność wymaga lokalnych reakcji i rozwiązań odpowiadających specyficznym potrzebom i możliwościom każdego obszaru. Oznacza to również, że strategie rozwoju terytorialnego powinny dotyczyć obszarów wiejskich z uwzględnieniem ich indywidualnych cech i środowiska. W tym względzie działania muszą być ukierunkowane w szczególności na **oddalone i słabiej rozwinięte regiony wiejskie**.

Zmiany w społeczeństwie, w tym te niedawne spowodowane przez pandemię COVID-19, należy **przekuć w szansę** dla obszarów wiejskich. Konieczne jest uniknięcie asymetrii w odbudowie gospodarczej i zapewnienie, aby wszystkie terytoria UE dysponowały środkami umożliwiającymi wyjście z pandemii w jednakowym stopniu.

Komisja Europejska – zgodnie ze swoim zdecydowanym zaangażowaniem na rzecz demokracji i równości oraz mając na uwadze wpływ zmian demograficznych – zobowiązała się **nie pozostawić żadnej osoby i żadnego miejsca w tyle oraz zbliżyć UE do obywateli**. Dzięki niniejszemu komunikatowi Komisja zamierza nadać nowy impet obszarom wiejskim poprzez zmianę sposobu, w jaki są postrzegane, oraz

⁵ Komunikat Komisji – Europejski Zielony Ład (COM(2019) 640 final).

⁶ Komunikat Komisji – Strategia „Od pola do stołu” (COM(2020) 381 final).

⁷ Komunikat Komisji – Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 (COM(2020) 380 final).

⁸ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_pl

utworzenie nowych możliwości i zapewnienie, aby głos społeczności wiejskich, które stanowią integralną część budowania przyszłości Europy, miał większe znaczenie. Społeczności wiejskie odgrywają również kluczową rolę we wdrażaniu 20 zasad Europejskiego filaru praw socjalnych⁹, przyczyniając się do tworzenia silnej Europy Socjalnej, która jest sprawiedliwa, sprzyja włączeniu społecznemu i oferuje wiele możliwości.

Aby w pełni wykorzystać potencjał obszarów wiejskich, konieczny jest zrównoważony rozwój terytorialny zakorzeniony w **podejściu ukierunkowanym na konkretne obszary** oraz zaangażowanie wszystkich poziomów zarządzania zgodnie z niedawno przyjętą nową agendą terytorialną UE¹⁰.

Komisja zobowiązała się do zmniejszenia dysproporcji regionalnych i zapewnienia obszarom wiejskim pomocy w nadrobieniu zaległości. Zobowiązanie to jest zapisane w **art. 174 TFUE**, w którym wskazano, że szczególną uwagę należy poświęcać „obszarom wiejskim, obszarom podlegającym przemianom przemysłowym i regionom, które cierpią na skutek poważnych i trwałych niekorzystnych warunków przyrodniczych lub demograficznych, takim jak najbardziej na północ wysunięte regiony o bardzo niskiej gęstości zaludnienia oraz regiony wyspiarskie, transgraniczne i górskie”. Szczególny status regionów najbardziej oddalonych i ich obszarów wiejskich został uznany w art. 349 TFUE.

Te zasady traktatowe muszą być przestrzegane i uwzględniane na wszystkich szczeblach: żadna polityka, żadne działanie ani żaden środek nie powinny hamować regionalnej konwergencji ani pogłębiać podziałów regionalnych.

W tym kontekście w niniejszym komunikacie przedstawiono **długoterminową wizję dla obszarów wiejskich UE do 2040 r.** Określono w niej obszary działania na rzecz silniejszych, połączonych, odpornych i prosperujących obszarów i społeczności wiejskich. **Pakt na rzecz obszarów wiejskich** zmobilizuje organy publiczne i zainteresowane strony do działania w odpowiedzi na potrzeby i aspiracje mieszkańców obszarów wiejskich. Towarzyszący mu **plan działania UE na rzecz obszarów wiejskich** utoruje drogę do wspierania spójności terytorialnej i przyczyni się do utworzenia nowych możliwości przyciągania innowacyjnych przedsiębiorstw, zagwarantowania dostępu do wysokiej jakości miejsc pracy, promowania nowych

⁹ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en

¹⁰ https://www.territorialagenda.eu/files/agenda_theme/agenda_data/Territorial%20Agenda%20documents/TerritorialAgenda2030_201201.pdf

i ulepszonych umiejętności, zapewnienia lepszej infrastruktury i usług oraz zwiększenia roli zrównoważonego rolnictwa, a także działalności gospodarczej o zróżnicowanym profilu.

1. OBSZARY WIEJSKIE UE DZISIAJ¹¹

1.1. Tendencje i wyzwania

Spółeczeństwo UE starzeje się i w nadchodzącym dziesięcioleciu liczba ludności zacznie się powoli zmniejszać. **Ludność na obszarach wiejskich**¹² średnio już jest starsza niż ludność zamieszkująca miasta, małe miasta lub przedmieścia. W regionach wiejskich w ostatnich latach odnotowuje się średnio spadek liczby ludności, głównie z powodu ujemnego przyrostu naturalnego¹³, którego nie rekompensuje wystarczające dodatnie saldo migracji. Niektóre wschodnie i południowe państwa członkowskie stoją nawet w obliczu obu tych wyzwań, jako że przyrost naturalny i przepływy netto w ich regionach wiejskich są ujemne¹⁴. Ponadto młode **kobiety częściej opuszczają** regiony wiejskie niż młodzi mężczyźni. Te tendencje demograficzne, w połączeniu z brakiem połączeń, wyzwaniami związanymi z infrastrukturą i produktywnością oraz ograniczonym dostępem do usług publicznych, w tym edukacji i opieki, mogą przyczynić się do **obniżenia atrakcyjności obszarów wiejskich** jako miejsca zamieszkania i zatrudnienia.

Przez stulecia pojęcie „wiejski” oznaczało „rolniczy”, a miliony rolników dbały o społeczeństwo europejskie. Życie na wielu obszarach wiejskich, w szczególności w ich bardziej odległych i peryferyjnych częściach, pozostaje nierozwalnie związane z rolnictwem – ponad 40 % gruntów na obszarach wiejskich wykorzystuje się do celów rolniczych. Z czasem znaczenie rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa w regionach wiejskich zmniejszyło się zarówno pod względem gospodarczym, jak i pod względem zatrudnienia do 12 % wszystkich miejsc pracy i 4 % wartości dodanej brutto, przy jednoczesnym zasadniczym utrzymaniu bezpieczeństwa żywnościowego UE.

Jednocześnie znaczenie usług (np. turystyka, rekreacja) wzrosło i spowodowało zmiany strukturalne w wielu gospodarkach wiejskich, podczas gdy udział sektora przemysłu i budownictwa pozostał niezmienny.

Chociaż wyższy wzrost umożliwił stopniowe zmniejszanie różnic od 2000 r., **produkt krajowy brutto (PKB) na mieszkańca w regionach wiejskich** był nadal znacznie niższy (na poziomie 75 %) niż średnia UE w 2018 r. Nadrobienie zaległości gospodarczych nie objęło oddalonych regionów wiejskich (których PKB pozostaje na poziomie około 70 % unijnego PKB na mieszkańca). Ten ogólny kontekst gospodarczy uwydatnia potrzebę kontynuowania procesu dywersyfikacji gospodarczej obszarów wiejskich, obejmującego wszystkie wymiary i sektory, w celu jak najlepszego wykorzystania ich potencjału w zakresie usług i produkcji.

¹¹ Dalsze dowody można znaleźć w dokumencie roboczym służb Komisji (SWD(2021) 166 final) towarzyszącym niniejszemu komunikatowi.

¹² W różnych zestawach danych wykorzystuje się różne definicje pojęcia „wiejski”. Na potrzeby tego rozdziału najważniejsza różnica występuje między danymi klasyfikacji DEGURBA (odnoszącymi się do „miast, małych miast i przedmieść oraz obszarów wiejskich”) a typologią miejsko-wiejską NUTS (odnoszącą się do „regionów miejskich, pośrednich i wiejskich”). Więcej informacji na ten temat znajduje się w rozdziale dotyczącym metodyki w dokumencie roboczym służb Komisji towarzyszącym niniejszemu komunikatowi.

¹³ Oznacza to, że liczba zgonów przekroczyła liczbę urodzeń.

¹⁴ Na podstawie średnich rocznych wartości współczynnika przyrostu w okresie 2014–2019.

Średni wskaźnik **zatrudnienia** na obszarach wiejskich w UE wzrósł w latach 2012–2020 (z 67,5 % do 73,1 %, czyli jest wyższy niż w miastach), podczas gdy średnia stopa **bezrobocia** spadła (z 10,4 % do 5,9 %, co oznacza, że jest niższa niż w miastach). Ta korzystna ogólna dynamika przesłania inne realia, w szczególności bardzo zróżnicowaną sytuację w państwach członkowskich oraz sytuację **osób młodych**, wśród których stopa bezrobocia jest wyższa niż w przypadku ogółu ludności w wieku produkcyjnym, również na obszarach wiejskich. Ponadto pod względem odsetka ludności zagrożonej ubóstwem lub wykluczeniem społecznym dane za 2019 r. wykazują, że jest on wyższy na obszarach wiejskich (22,4 %), w porównaniu z miastami (21,3 %) oraz przedmieściami (19,2 %), a w dziesięciu państwach członkowskich odsetek ludności zagrożonej ubóstwem na obszarach wiejskich wzrósł od 2012 r.¹⁵.

Różnica w poziomie zatrudnienia mężczyzn i kobiet na obszarach wiejskich wynosi 13 punktów procentowych (w porównaniu z 10 punktami procentowymi w miastach), a w niektórych państwach członkowskich przekracza 20 punktów procentowych. Od 2012 r. różnica ta utrzymuje się na poziomie UE na stosunkowo stabilnym poziomie. W ponad połowie państw członkowskich takie zróżnicowanie sytuacji kobiet i mężczyzn jest większe na obszarach wiejskich niż w miastach. Należy zwrócić uwagę na fakt, że wiele kobiet jest zatrudnionych na podstawie umów śmieciowych (np. kobiety pracujące sezonowo) lub odgrywa „niewidoczną rolę” w społeczeństwach wiejskich (np. małżonki pomagające w pracy), co może je narażać na trudne sytuacje (takie jak, w niektórych przypadkach, brak dostępu do ochrony socjalnej czy świadczeń z tytułu macierzyństwa). Jednocześnie kobiety stanowią istotną siłę napędową dobrobytu i włączenia społecznego na obszarach wiejskich, zwłaszcza dzięki przedsiębiorczości.

Pomimo wzrostu z 18 % w 2012 r. do 22 % w 2019 r. odsetek ludności¹⁶ z wyższym **wykształceniem** na obszarach wiejskich pozostaje niski. Różnica między obszarami wiejskimi a miastami również wzrosła z 17 punktów procentowych w 2012 r. do 19 punktów procentowych w 2019 r. (przy czym w większości państw członkowskich utrzymuje się na stałym poziomie lub rośnie). Jeśli chodzi o **umiejętności podstawowe** (czytanie, matematyka i nauki przyrodnicze), różnica w wynikach między obszarami miejskimi a wiejskimi jest również znaczna w wielu państwach, na co wskazują wyniki badania PISA z 2018 r. Pod względem co najmniej **podstawowych umiejętności cyfrowych** różnica wyniosła 14 punktów procentowych (48 % w przypadku obszarów wiejskich w porównaniu z 62 % w przypadku miast) w 2019 r. i utrzymuje się na stałym poziomie od 2015 r. Ponadto na poziomie UE odsetek osób wcześniej kończących naukę w ramach kształcenia i szkolenia jest wyższy na obszarach wiejskich i w małych miastach niż w miastach. Szkoły na niektórych obszarach wiejskich często mają trudności z zapewnieniem edukacji o wysokiej jakości ze względu na ich odizolowanie geograficzne i niewielkie rozmiary. Borykają się one z problemem niewystarczająco rozwiniętej infrastruktury i niedostatecznych usług wsparcia edukacyjnego, ograniczonej oferty edukacyjnej i braku doświadczonych nauczycieli. Może to przyczynić się do ograniczenia stopnia korzystania z e-usług oraz możliwości w zakresie nauki i pracy na

¹⁵ Stopy bezrobocia młodzieży są wyższe niż ogólna stopa bezrobocia w całej UE i we wszystkich rodzajach obszarów. Zob. towarzyszący dokument roboczy służb Komisji (SWD (2021) 166 final), s. 58-59 i rys. 11 oraz [File:Share of people at risk of poverty or social exclusion, analysed by degree of urbanisation, 2019 \(%\) LCIE20.png - Statistics Explained \(europa.eu\)](#).

¹⁶ Udział w ogólnej liczbie ludności w tym kontekście obejmuje osoby należące do różnych grup wiekowych.

odległość, co wpływa na dostępność **wysokiej jakości miejsc pracy** na obszarach wiejskich.

Życie na obszarach wiejskich zależy w znacznej mierze od dostępu do **wysokiej jakości usług publicznych i infrastruktury**. W ramach konsultacji publicznych jako kwestie najpilniejsze zaklasyfikowano infrastrukturę, dostęp do obiektów i udogodnień, łączność cyfrową i zatrudnienie. W szczególności kluczowe znaczenie dla zagwarantowania włączenia społecznego i gospodarczego mają podstawowe usługi – takie jak zaopatrzenie w wodę, urządzenia sanitarne czy energię elektryczną, usługi transportu, usługi finansowe i usługi komunikacji cyfrowej – oraz powiązane z nimi elementy infrastruktury. Stanowią one uzupełnienie i ułatwiają dostęp do innych usług, które pełnią funkcje wspomagające, takich jak opieka nad dziećmi, edukacja, opieka długoterminowa, mieszkalnictwo, rynek pracy i usługi socjalne, a także mogą stanowić istotne źródło tworzenia miejsc pracy¹⁷.

Na dostęp do usług publicznych i infrastruktury wpływa gęstość zaludnienia i bliskość ludzi, które różnią się między obszarami wiejskimi w poszczególnych państwach członkowskich oraz między obszarami wiejskimi położonymi blisko miast a oddalonymi obszarami wiejskimi¹⁸. Im mniej zurbanizowany i bardziej oddalony jest dany obszar, tym większa jest średnia odległość drogowa do najbliższej usługi¹⁹.

Jedna trzecia ludności regionów wiejskich zamieszkuje regiony przygraniczne. Średnio w takich wiejskich regionach przygranicznych wyniki w zakresie transportu drogowego i kolejowego są słabsze, a dostęp do lotów pasażerskich jest bardziej ograniczony niż w przypadku innych regionów wiejskich. Mieszkańcy wiejskich regionów przygranicznych muszą pokonywać większe odległości, aby dotrzeć do szkoły podstawowej lub średniej czy szpitala niż mieszkańcy innych regionów wiejskich.

Większe odległości, mniejsza gęstość zaludnienia i większe strefy zasięgu na obszarach wiejskich utrudniają zarówno świadczenie usług, jak i dostęp do nich. **Zapewnianie na obszarach wiejskich usług świadczonych w interesie ogólnym o jakości porównywalnej do jakości usług świadczonych na obszarach miejskich** ma jednak kluczowe znaczenie dla utrzymania sprawiedliwego poziomu życia wszystkich obywateli i na wszystkich terytoriach, w tym na najbardziej odległych obszarach wiejskich i w regionach najbardziej oddalonych.

Spoločności wiejskie są również potencjalnie narażone na większe koszty związane z transformacją klimatyczną. Większe odległości, np. do szpitali, szkół i sklepów, w połączeniu z większym uzależnieniem od prywatnych samochodów ze względu na ograniczoną dostępność usług transportu publicznego powodują wyższe koszty podróży²⁰. Sklepy detaliczne, lekarze, apteki, banki, urzędy pocztowe, transport publiczny, placówki opieki nad dziećmi i szkoły są **niezbędne do życia i pracy na**

¹⁷ Prawo dostępu do tych usług – a w szczególności konieczność wspierania osób potrzebujących – zapisano w zasadzie 20 Europejskiego filaru praw socjalnych.

¹⁸ Łączna liczba osób w promieniu 120 km.

¹⁹ Są to m.in. sklepy detaliczne, szkoły podstawowe, apteki i banki.

²⁰ OECD, *Delivering Quality Education and Health Care to All: Preparing Regions for Demographic Change* [Zapewnienie wszystkim ludziom wysokiej jakości edukacji i opieki zdrowotnej: przygotowanie regionów na zmiany demograficzne], *OECD Rural Studies*, OECD Publishing, Paryż, 2021, <https://doi.org/10.1787/83025c02-en>

obszarach wiejskich, jak również do zapewnienia, aby **żadna osoba i żadne miejsce nie pozostały w tyle**. Brak tych usług może szybko doprowadzić do poczucia oddalenia i wykluczenia społecznego. Małe miasta i miasteczka mogą oddziaływać korzystnie jako siły napędowe dla atrakcyjności i rozwoju obszarów wiejskich oraz poprzez zapewnienie otaczającym je obszarom wiejskim dostępu do wielu usług. Ważne jest, by zastanowić się i wypróbować nowe sposoby organizacji krajowych i regionalnych usług publicznych, wykorzystując transformację cyfrową w tym procesie.

Modele i podejścia biznesowe, takie jak e-usługi, rozwiązania w zakresie usług mobilnych, partnerstwa prywatno-publiczne, przedsiębiorstwa społeczne, sektor kultury i sektor kreatywny, a także spółdzielnie mogą pomóc w dotarciu do mniej zaludnionych obszarów i są z reguły kluczowym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich. Zależą one w dużej mierze od poziomu umiejętności cyfrowych oraz dostępności i przystępności cenowej odpowiedniej **infrastruktury cyfrowej, a także od zdolności do skutecznego wprowadzania technologii cyfrowych** takich jak platformy usług cyfrowych. Kluczowym warunkiem transformacji cyfrowej jest dostęp do internetu. Pomimo niedawnej poprawy w zakresie szybkich łączy szerokopasmowych jedynie 59 % gospodarstw domowych w regionach wiejskich ma dostęp nowej generacji do łączy szerokopasmowych (>30 Mb/s) w porównaniu z 87 % gospodarstw domowych w UE.

Ponadto obszary wiejskie stoją przed szczególnymi wyzwaniami związanymi ze zmianą klimatu i degradacją środowiska. Przykładowo rolnictwo i leśnictwo w porównaniu z działalnością prowadzoną w miastach są w większym stopniu narażone na częstsze występowanie niekorzystnych zjawisk klimatycznych, takich jak burze, powodzie i susze. Te sektory jako jedne z pierwszych doświadczają skutków utraty różnorodności biologicznej, co stanowi zagrożenie dla długoterminowych perspektyw gospodarczych społeczności wiejskich, które są od tych sektorów zależne.

1.2. Możliwości na obszarach wiejskich

Nowe potrzeby społeczne, szanse, jakie daje zielona gospodarka, możliwości tworzone przez technologię cyfrową, a także skutki pandemii COVID-19 oraz rozpowszechnienie telepracy sprawiły, że ponownie zwrócono uwagę na obszary wiejskie jako miejsce oferujące dobrobyt, bezpieczeństwo, ekologiczny styl życia i nowe możliwości społecznego i gospodarczego odrodzenia.

Zasoby naturalne obszarów wiejskich są kluczowymi, definiującymi atutami, na których można budować zrównoważoną i dostatnią przyszłość. **Krajobrazy wiejskie pokryte lasami i obszarami naturalnymi**, jeśli dobrze się nimi gospodaruje, pomagają regulować przepływy wody, wychwytywać dwutlenek węgla i zanieczyszczenia powietrza z atmosfery oraz zapobiegać erozji gleby, a także zapewniają usługi ekosystemowe²¹. **Zrównoważone rolnictwo i gospodarka leśna**, które obejmują zrównoważenie środowiskowe, gospodarcze i społeczne, pomagają chronić godną pracę i źródła utrzymania, systemy ekologiczne i różnorodność biologiczną, a także zwiększają odporność na zmianę klimatu i ryzyko. Zasadnicze znaczenie ma poprawa jakości produkcji oraz wspieranie rolników, leśników i przedsiębiorców wiejskich, którzy są

²¹ Maes J. i in., „More green infrastructure is required to maintain ecosystem services under current trends in land-use change in Europe” [Potrzeba zapewnienia zielonej infrastruktury na większą skalę w celu utrzymania usług ekosystemowych przy obecnych tendencjach zmian w użytkowaniu gruntów w Europie], *Landsc Ecol* nr 30, 2015, s. 517–534.

czynnikami umożliwiającymi **przejsie na bardziej ekologiczne społeczeństwo i gospodarkę**.

Większy nacisk na łagodzenie zmiany klimatu, w tym poprzez produkcję **energii ze źródeł odnawialnych**, stanowi szansę dla obszarów wiejskich na zmniejszenie ubóstwa energetycznego, pod warunkiem że usługi ekosystemowe zostaną odpowiednio wycenione, a modele biznesowe zachowają wartość w społecznościach wiejskich.

W kontekście **Europejskiego Zielonego Ładu**²², nowej europejskiej strategii wzrostu, obszary wiejskie będą odgrywać istotną rolę w uczynieniu z UE **pierwszego na świecie neutralnego dla klimatu kontynentu do 2050 r.** Transformacja ekologiczna będzie wymagała rozwoju partnerstw we wszystkich rodzajach działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, między przedsiębiorstwami działającymi we wszystkich sektorach, władzami lokalnymi, naukowcami i usługodawcami, opartych na **innowacjach, wymianie wiedzy i współpracy**, w tym w ramach procesów inteligentnej specjalizacji²³.

Biogospodarka jest jednym z największych sektorów w Unii. Obejmuje ona rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, akwakulturę oraz produkcję żywności, pasz, biopaliw i bioproduktów. Biogospodarka może pomóc UE przyspieszyć postęp na drodze do niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym, jak również przyczynić się do modernizacji i wzmocnienia unijnego sektora spożywczego oraz bazy przemysłowej obszarów wiejskich. Zrównoważona biogospodarka o obiegu zamkniętym przyczyni się do powstania nowych, bardziej zróżnicowanych łańcuchów wartości oraz bardziej ekologicznych i opłacalnych procesów przy jednoczesnej ochronie różnorodności biologicznej i środowiska. W 2017 r. biogospodarka wygenerowała 614 mld EUR wartości dodanej i zatrudnienie w tym sektorze znalazło około 17,5 mln osób w UE²⁴. Na obszarach wiejskich biogospodarka może napędzać innowacyjne rozwiązania biznesowe i może być wspierana za pomocą inicjatyw takich jak wsie przyjazne przedsiębiorczości (Start-up Villages)²⁵ i wsparcie dla MŚP.

Oprócz tych nowych możliwości gospodarczych i w celu tworzenia miejsc pracy na odnośnych obszarach należy również określić zrównoważone i innowacyjne sposoby wykorzystywania **byłych kopalni i miejsc wydobywania minerałów**, w szczególności odbudowując zdegradowane ekosystemy i usługi świadczone przez nie społecznościom lokalnym.

Zmieniający się popyt konsumpcyjny na lepszej jakości, bardziej **zrównoważoną i zdrową żywność**, w tym na **produkty ekologiczne**, może stworzyć **nowe możliwości** dla rolników i gospodarki wiejskiej. Przejście na metody produkcji ekologicznej, **tworzenie krótkich łańcuchów dostaw, przetwórstwo lokalne** i innowacyjne produkty, zgodnie z unijną strategią „Od pola do stołu” i planem działania dotyczącym rozwoju

²² https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_pl

²³ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-is-smart-specialisation->

²⁴ Ronzon, T. i in., „Developments of Economic Growth and Employment in Bioeconomy Sectors across the EU”, *Sustainability*, t. 12, nr 11:4507, 2020, <https://doi.org/10.3390/su12114507>

²⁵ https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/suica/announcements/launch-global-eu-campaign-rural-50-strategy_en

produkcji ekologicznej²⁶, mogą przyczynić się do wzmocnienia roli rolników i zwiększenia ich dochodów.

Sektory takie jak **turystyka** również czerpią korzyści z rozbudowanej oferty wysokiej jakości działalności turystycznej, w tym czynności wykonywanych w gospodarstwie rolnym, wytwarzania lokalnych produktów wysokiej jakości, odpowiedniego zarządzania krajobrazami i interakcji między morzem a lądem na przybrzeżnych obszarach wiejskich. **„Biookręgi”** – obszary geograficzne, na których rolnicy, społeczeństwo, operatorzy turystyczni, stowarzyszenia i organy publiczne zawierają porozumienie o zrównoważonym zarządzaniu lokalnymi zasobami zgodnie z zasadami i praktykami produkcji ekologicznej – są obiecującą koncepcją w tym zakresie, w szczególności w połączeniu z siecią Natura 2000. Ważne jest zatem, aby uwzględnić potrzeby **rolników mających małe i średnie gospodarstwa, przyciągając młodych i nowych rolników, w tym kobiety**, oraz zapobiegając porzucaniu gruntów rolnych i ułatwiając dostęp do nich. W prowadzonych działaniach należy również uwzględnić pracowników rolnych, w tym pracowników sezonowych i pracowników ze środowisk migracyjnych. Należy również wspierać opracowywanie ofert turystycznych i zarządzanie nimi, z pełnym wykorzystaniem technologii i usług cyfrowych.

Łączność cyfrowa jest kluczowym czynnikiem umożliwiającym dywersyfikację działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Ułatwi on zakładanie i rozwój działalności gospodarczej przedsiębiorcom i przedsiębiorstwom typu start-up, a tym samym stworzy nowe możliwości gospodarcze dla obszarów wiejskich. Rozwój ekosystemów innowacji umożliwi społecznościom wiejskim tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy na obszarach wiejskich we wszystkich sektorach.

Kolejny ważny zestaw możliwości dla obszarów wiejskich wiąże się z **jakością życia i zaangażowaniem społeczności lokalnych w proces decyzyjny**. Możliwości aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym i społecznym, w tym w działalności artystycznej i kulturalnej, mogą również wpływać na względną atrakcyjność obszarów wiejskich.

²⁶ Komunikat w sprawie planu działania dotyczącego rozwoju produkcji ekologicznej (COM(2021) 141 final).

2. WIZJA OBSZARÓW WIEJSKICH DO 2040 R.

Wyzwania i możliwości, przed którymi stoją obszary wiejskie i z których kilka prawdopodobnie utrzyma się w przyszłości, stanowią podstawę działań podejmowanych w celu określenia wizji. Organizacje i obywatele z obszarów wiejskich²⁷ byli mocno zaangażowani w opracowanie tej wizji przedstawiającej miejsce, w którym obszary wiejskie chcą się znaleźć w 2040 r. Ponadto przeprowadzono specjalne prognozowanie²⁸. Rozważono w nim megatrendy²⁹ napędzające transformację do 2040 r. i wskazano najważniejsze czynniki leżące u podstaw zmian, tzw. „czynniki napędzające”, które mają kształtować **przyszłość obszarów wiejskich** (zob. wykres 1). **Demografia i zarządzanie** zostały uznane za najbardziej wpływowe i niepewne czynniki napędzające, tworzące oś, wokół której opracowano cztery **scenariusze**. Każdy z nich ilustruje możliwą przyszłość obszarów wiejskich w 2040 r. w zależności od tego, czy przyciągają one nowych mieszkańców czy nie, oraz od jakości wielopoziomowego sprawowania rządów. W scenariuszach uwzględniono również wzajemne zależności między obszarami wiejskimi i miejskimi³⁰.

Na podstawie zidentyfikowanych czynników napędzających, scenariuszy i licznych działań konsultacyjnych udało się wyodrębnić cztery uzupełniające się **obszary działania**, które przyczynią się do urzeczywistnienia długoterminowej wizji *wynikającej z potrzeby utworzenia silniejszych, połączonych, odpornych i prosperujących obszarów wiejskich do 2040 r., nakreślonej przez takie obszary i ukierunkowanej na nie.*

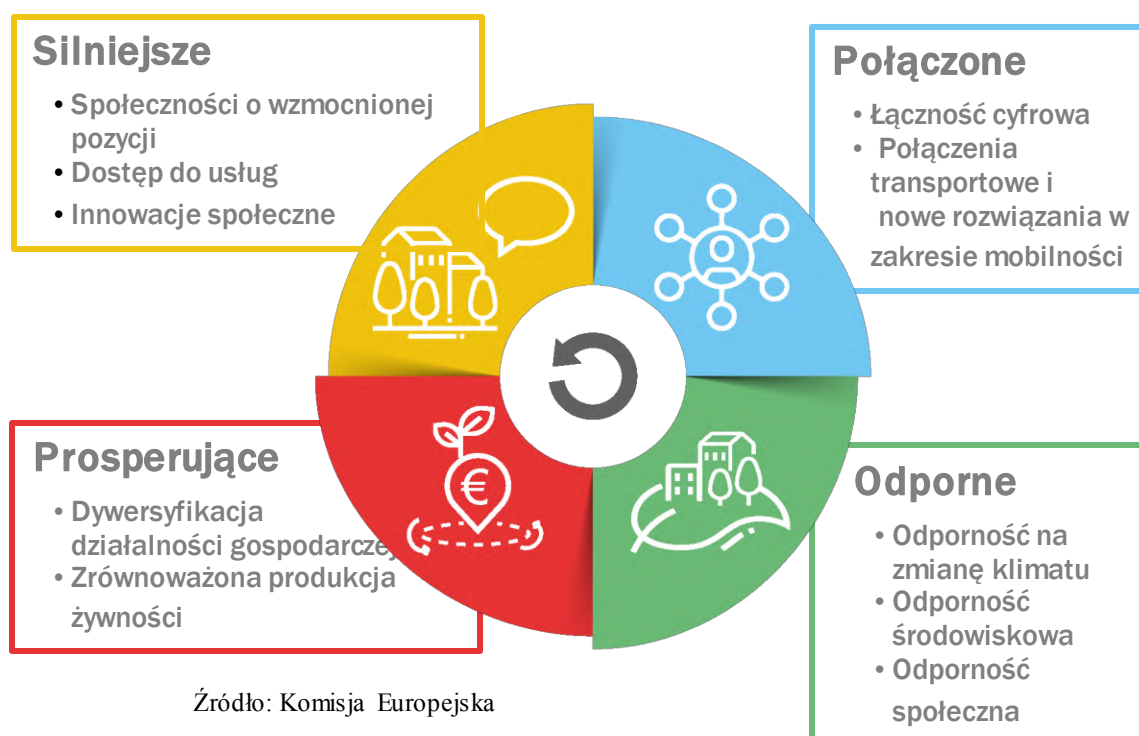
²⁷ Na podstawie podejść partycypacyjnych wraz z grupą tematyczną Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD), zob. portal ENRD i dokument roboczy służb Komisji (SWD(2021) 166 final) towarzyszący niniejszemu komunikatowi.

²⁸ Prognozowanie – polegające na badaniu, przewidywaniu i kształtowaniu przyszłości – pomaga w budowie i wykorzystywaniu inteligencji zbiorowej w ustrukturyzowany i systematyczny sposób, aby przewidywać rozwój sytuacji i lepiej przygotowywać się na zmiany.

²⁹ Megatrendy definiuje się jako długoterminowe siły napędowe, które są zauważalne już teraz i które najprawdopodobniej będą miały wpływ globalny. Więcej informacji można znaleźć w repozytorium megatrendów Komisji Europejskiej.

³⁰ Dalsze wyjaśnienia można znaleźć w dokumencie SWD(2021) 166 final w sekcji dotyczącej prognoz.

Wykres 1: Główne czynniki kształtujące przyszłość obszarów wiejskich w 2040 r. oraz cztery uzupełniające się obszary działania

2.1. Silniejsze obszary wiejskie

*Na obszarach wiejskich liderami innowacji nie są duże przedsiębiorstwa.
Innowacjami kieruje społeczność.*

*Od „mieszkańców wsi” po społeczności wiejskie.
Każdy jest zaproszony, każdy się angażuje.*

Na obszarach wiejskich powinny zamieszkiwać **tętniące życiem społeczności lokalne** o silnej pozycji. Umożliwienie wszystkim czynnego udziału w procesach politycznych i decyzyjnych, angażowanie różnych zainteresowanych stron i sieci oraz wszystkich szczebli sprawowania władzy ma kluczowe znaczenie dla opracowania szytych na miarę, ukierunkowanych na konkretne obszary i zintegrowanych rozwiązań politycznych i inwestycji. Nowe możliwości w zakresie aktywnego uczestnictwa społeczeństwa, takie jak konsultacje z przedstawicielami obszarów wiejskich lub głosowanie internetowe, mogą zwiększyć atrakcyjność obszarów wiejskich, szczególnie tych oddalonych i wyludniających się, poprzez angażowanie ludzi w podejmowanie decyzji dotyczących ich własnej przyszłości oraz tego, jak najlepiej wykorzystać kulturowe i gospodarcze silne strony ich obszaru.

Chociaż sytuacja różni się między państwami członkowskimi, populacja wielu obszarów wiejskich UE głównie się zmniejsza i starzeje, przez co rośnie presja na świadczenie usług publicznych i prywatnych. Kluczowe znaczenie ma zapewnienie, aby obszary wiejskie były atrakcyjnymi miejscami do życia i pracy. Pod tym względem rzeczywisty dostęp do podstawowych usług odpowiedniej jakości, takich jak woda, usługi sanitarne, opieka zdrowotna, energia, transport, usługi finansowe i komunikacja cyfrowa, musi

zostać zagwarantowany dla wszystkich³¹. Należy również opracować innowacyjne rozwiązania w zakresie świadczenia usług, które pozwolą na możliwie najlepsze wykorzystanie możliwości wynikających ze stosowania narzędzi cyfrowych i będą stanowiły silną motywację do wprowadzania innowacji społecznych.

2.2. Połączone obszary wiejskie

Tereny wiejskie nadal mierzą się z wyzwaniami wynikającymi z licznych białych plam pod względem infrastruktury – dróg, transportu, kanalizacji i dostaw wody.

Do usług podstawowych należy zaliczyć sieci szerokopasmowe. Stanowią one środek do osiągnięcia celu, a nie cel sam w sobie.

Dalszy rozwój obszarów wiejskich zależy od ich **dobrego połączenia** z innymi obszarami wiejskimi, obszarami podmiejskimi i miejskimi. Połączenie takie ułatwia dostęp do tych obszarów wiejskich, a jednocześnie poprawia dostęp do większego zakresu usług dla społeczności lokalnych.

Jeśli chodzi o transport, oznacza to utrzymanie lub poprawę³² przystępnych cenowo usług transportu publicznego oraz infrastruktury, takiej jak kolej, śródlądowe drogi wodne, drogi, stacje ładowania i tankowania mające wspierać rozwiązania w zakresie elektromobilności, ścieżki rowerowe, połączenia multimodalne, w tym z aktywnymi środkami transportu, a także żeglugę morską bliskiego zasięgu i połączenia lotnicze, które często są jedynym sposobem połączenia wysp i niektórych regionów peryferyjnych. Należy również dalej badać potencjał obszarów wiejskich w kontekście rozwoju, testowania i wdrażania zrównoważonych i innowacyjnych rozwiązań w zakresie mobilności.

Infrastruktura cyfrowa stanowi dla obszarów wiejskich podstawowy czynnik umożliwiający wniesienie wkładu w **transformację cyfrową**³³ i jak najlepsze jej wykorzystanie. Rozwój zdolności cyfrowych na obszarach wiejskich poprawi ich atrakcyjność. Technologie cyfrowe będą oferować takie usługi jak inteligentne systemy transportu multimodalnego, szybka pomoc doraźna w sytuacji wypadku, bardziej ukierunkowane rozwiązania w zakresie gospodarowania odpadami, inteligentne rozwiązania energetyczne i oświetleniowe, optymalizacja zasobów i inne.

³¹ Zasada 20 planu działania: Europejski filar praw socjalnych. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_pl

³² Powyższe działania obejmują zapewnienie dostępu do transportu publicznego oraz infrastruktury publicznej zgodnie z [Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych](#).

³³ Komunikat, Sprawozdanie dotyczące prognozy strategicznej z 2020 r., Prognoza strategiczna – w kierunku bardziej odpornej Europy (COM(2020) 493 final).

2.3. Odporne obszary wiejskie sprzyjające dobrobytowi

Wizja musi się przyczyniać do promowania trwałej odporności i rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, a także zwiększać dobrobyt mieszkańców.

(Działania konsultacyjne związane z długoterminową wizją)

Obszary wiejskie mogą i powinny odgrywać główną rolę w Europejskim Zielonym Ładzie. Ochrona zasobów naturalnych, odtwarzanie krajobrazów, w tym kulturowych, wprowadzanie bardziej ekologicznej działalności rolniczej i skracanie łańcuchów dostaw zwiększy **odporność obszarów wiejskich na zmianę klimatu, katastrofy naturalne i kryzysy gospodarcze**. Jako dostawcy usług ochrony ekosystemów i rozwiązań w zakresie neutralności pod względem emisji dwutlenku węgla obszary wiejskie odgrywają coraz większą rolę w łagodzeniu zmiany klimatu i budowaniu zrównoważonej biogospodarki o obiegu zamkniętym. Obszary wiejskie powinny się rozwijać w oparciu o zrównoważone rolnictwo, leśnictwo, rolno-spożywczą działalność gospodarczą i różne rodzaje bardziej ekologicznej działalności gospodarczej³⁴, które promują uprawę sprzyjającą pochłanianiu dwutlenku węgla przez glebę oraz lokalną, opartą na społeczności produkcję wysokiej jakości.

Dla dobra obszarów wiejskich należy umożliwić współistnienie różnych rodzajów zrównoważonej działalności. Rodzinna działalność rolnicza powinna być prowadzona w harmonii z pozostałymi rodzajami działalności gospodarczej, przy jednoczesnym poszanowaniu i zachowaniu odpowiedniej autonomii sektorów gospodarki poprzez właściwe planowanie przestrzenne i podział na strefy użytkowania gruntów. Podobnie w produkcji rolnej należy mieć na uwadze jej wpływ na wody i ekosystemy morskie.

Transformacja ekologiczna i cyfrowa powinna być sprawiedliwa i powinna uwzględniać potrzeby wszystkich członków społeczności wiejskiej, w tym należących do grup defaworyzowanych, aby wzmocnić **odporność społeczną** obszarów wiejskich.

Zwiększenie odporności społecznej obszarów wiejskich wymaga wykorzystania całego spektrum talentów i różnorodności charakteryzujących społeczeństwa. Wszyscy powinni mieć dostęp do zmiany i podnoszenia kwalifikacji, dzięki czemu uzyskają możliwość znalezienia dobrej jakości pracy i szans zawodowych, a także powinni być w równym stopniu reprezentowani w procesie decyzyjnym na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Należy zająć się problemem przemocy ze względu na płeć i stereotypami płci. Szczególną uwagę należy również poświęcić osobom młodym i starszym, osobom z niepełnosprawnościami, dzieciom, osobom LGBTQI+, osobom pochodzącym ze środowisk migracyjnych i społecznościom romskim, które czasami nie mają dostępu do podstawowych usług, takich jak odpowiednie usługi społeczne i edukacyjne oraz opieka zdrowotna.

³⁴ Zob. komunikat w sprawie planu działania dotyczącego rozwoju produkcji ekologicznej, (COM(2021) 141 final).

2.4. Prosperujące obszary wiejskie

Należy nadal angażować się we wspieranie dywersyfikacji działalności i funkcji obszarów wiejskich, wykorzystując lokalne mocne strony, wiedzę i możliwości, a także udzielając większego wsparcia na rzecz małych projektów i mikroprojektów, szczególnie tych promowanych przez osoby młode i bezrobotne, w celu uniknięcia ich przeprowadzki do miast.

(Działania konsultacyjne związane z długoterminową wizją)

Obszary wiejskie mogą lepiej **prosperować**, jeżeli wprowadzą dywersyfikację działalności gospodarczej w nowych sektorach, co będzie miało pozytywny wpływ na zatrudnienie³⁵ i zwiększy wartość dodaną rolnictwa oraz działalności rolno-spożywczej.

Dywersyfikacja działalności gospodarczej powinna opierać się na zrównoważonych lokalnych strategiach gospodarczych, w tym działaniach zwiększających atrakcyjność tego środowiska dla przedsiębiorstw. Dywersyfikacja gospodarcza wymaga także udzielenia społecznościom dostępu do cyfrowego i hybrydowego kształcenia i szkolenia, aby umożliwić nabywanie nowych umiejętności oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych. Lepsze tworzenie sieci kontaktów wśród mniejszych przedsiębiorstw może stanowić alternatywę dla konsolidacji, która często prowadzi do przeniesienia władzy i zysków z dala od obszarów wiejskich.

Należy podtrzymać ważną rolę gospodarczą rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa. Tworzenie krótkich łańcuchów dostaw oraz wykorzystywanie systemów oznakowania uznających jakość i odmiany lokalnych oraz tradycyjnych produktów spożywczych będzie miało pozytywny wpływ na lokalne gospodarki. Organizacje producentów mogą wnieść wkład w promowanie produktów oraz regionów, z których pochodzą produkty, poprzez działania takie jak kampanie reklamowe. Jest to również ważne z punktu widzenia rosnącego popytu na lokalne produkty powiązane z konkretnymi obszarami wiejskimi, z których pochodzą, i przyczynia się do zachowania samowystarczalności i zrównoważonego charakteru europejskiej produkcji żywności.

³⁵ Fritsche U. i in., *Future transitions for the Bioeconomy towards Sustainable Development and a Climate-Neutral Economy – Knowledge Synthesis Final Report* [Przyszłe transformacje biogospodarki w kierunku zrównoważonego rozwoju i gospodarki neutralnej dla klimatu – sprawozdanie końcowe obejmujące podsumowanie informacji], Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2020, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/54a1e679-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1>

3. PAKT NA RZECZ OBSZARÓW WIEJSKICH I PLAN DZIAŁANIA UE NA RZECZ OBSZARÓW WIEJSKICH

Pakt na rzecz obszarów wiejskich i plan działania UE na rzecz obszarów wiejskich wraz z konkretnymi projektami przewodnimi i nowymi narzędziami pomogą osiągnąć cele wizji (zob. pkt 3.1). Będą one siłą napędową rewitalizacji obszarów wiejskich, przyczynią się do łagodzenia wpływu negatywnych tendencji oraz umożliwią monitorowanie i prowadzenie sprawozdawczości w zakresie osiągnięć związanych z celami wyznaczonymi na 2040 r.

3.1. Pakt na rzecz obszarów wiejskich – wzmocnione zarządzanie obszarami wiejskimi UE

Zapewnienie zblżenia i komplementarności polityk międzynarodowych, krajowych i lokalnych, które mają wpływ na rozwój obszarów wiejskich, doprowadzi do maksymalizacji pozytywnych skutków wspólnych starań.

(Działania konsultacyjne związane z długoterminową wizją)

Pakt na rzecz obszarów wiejskich zostanie opracowany z udziałem wszystkich szczebli sprawowania władzy i zainteresowanych stron wyrażających poparcie dla wspólnych celów wizji, które zaproponowano w niniejszym komunikacie (zob. poniżej). Pakt zapewni wspólne ramy zaangażowania i współpracy szerokiego spektrum podmiotów na **szczeblu unijnym, krajowym, regionalnym i lokalnym**. Przyczyni się do zwiększenia synergii, komplementarności i spójności między politykami i interwencjami na szczeblu unijnym, krajowym, regionalnym i terytorialnym, aby umożliwić osiągnięcie celów niniejszej długoterminowej wizji i będzie stanowił odpowiedź na wspólne aspiracje społeczności wiejskich. Istniejące sieci, które zostaną zmobilizowane do angażowania

zainteresowanych stron z obszarów wiejskich, będą zachęcać do interakcji między wszystkimi szczeblami sprawowania władzy i zainteresowanymi stronami w zakresie rozwoju obszarów wiejskich.

Komisja będzie pełniła rolę pomocniczą, dążąc do zapewnienia poprzez pakt skutecznych ram. Organy krajowe i zainteresowane strony będą mogły wymieniać się pomysłami na temat sposobów osiągnięcia wspólnych celów wizji. Wymiana doświadczeń i najlepszych praktyk w zakresie opracowywania strategii, planów działania i konkretnych środków, które wprowadzono, pozwoli zapewnić, aby do 2040 r. wszystkie obszary wiejskie stały się silniejsze, połączone, odporne i prosperujące. Państwa członkowskie, władze regionalne i samorządy terytorialne, które nie ustaliły jeszcze strategii i planu działania mających na celu sprostanie wyzwaniom, z którymi mierzą się obszary wiejskie, zostaną zaproszone do opracowania takich strategii i planów. Szczególny nacisk zostanie położony na zarządzanie transformacjami strukturalnymi oraz wielopoziomowe i partycypacyjne sprawowanie rządów z myślą o opracowaniu i wdrożeniu rozwiązań, które najlepiej się sprawdzają w przypadku obszarów wiejskich.

Te cztery kierunki – silniejsze, połączone, odporne i prosperujące – podsumowują wspólne aspiracje społeczności wiejskiej i zainteresowanych stron, które pragną, aby do 2040 r. obszary wiejskie:

- i. stały się **atrakcyjnymi** przestrzeniami, budowanymi w ramach **harmonijnego rozwoju terytorialnego**, który pozwoli uwolnić ich szczególny potencjał i sprawi, że będą miejscami **oferującymi wiele możliwości** oraz dostarczą lokalnych rozwiązań, które pomogą w radzeniu sobie z lokalnymi skutkami wyzwań globalnych;
- ii. uczestniczyły w **rządzeniu** w sposób wielopoziomowy i ukierunkowany na konkretne obszary, opracowywały zintegrowane strategie w duchu współpracy i uczestnictwa oraz wykorzystywały połączenia strategii politycznych dostosowane do ich potrzeb i współzależności między obszarami miejskimi a wiejskimi;
- iii. stały się gwarantem **bezpieczeństwa żywnościowego**, oferowały możliwości gospodarcze, były źródłem **towarów i usług** dla ogółu społeczeństwa, takich jak materiały i energia pochodzenia biologicznego, ale także lokalnych, opartych na społeczności produktów wysokiej jakości oraz energii ze źródeł odnawialnych, jednocześnie zachowując należną im część wytworzonej wartości;
- iv. stały się **dynamicznymi** społecznościami dążącymi do zapewnienia **dobrostanu**, w tym środków do życia, sprawiedliwości, **dobrobytu** i wysokiej jakości życia, w których wszyscy ludzie żyją i pracują we wzajemnej harmonii i dysponują stosownymi możliwościami wzajemnego wspierania się;
- v. stały się **włączającymi** wspólnotami **międzypokoleniowej solidarności, sprawiedliwości i odnowy**, otwartymi na **nowo przybyłych** i dążącymi do tego, aby wszyscy mieli równe szanse;
- vi. stały się miejscami, w których **przyroda** rozkwita, które czerpią korzyści z realizacji celów Zielonego Ładu, w tym dotyczących **neutralności klimatycznej**, jak również zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi, i które pomagają w realizacji tych celów;
- vii. w pełni wykorzystywały **innowacje cyfrowe** dzięki równemu **dostępowi** do

- nowych technologii, powszechnej znajomości umiejętności cyfrowych i możliwości nabycia umiejętności bardziej zaawansowanych;
- viii. stały się miejscami, których mieszkańcy są **przedsiębiorczy, innowacyjni i wykwalifikowani** oraz czynnie uczestniczą w rozwoju technologicznym, ekologicznym i społecznym;
 - ix. stały się miejscami tętniącymi życiem, dysponującymi **efektywnymi, dostępnymi i przystępnymi usługami publicznymi i prywatnymi, w tym usługami transgranicznymi**, zapewniającymi rozwiązania dostosowane do potrzeb (np. w obszarze transportu, kształcenia, szkoleń, ochrony zdrowia i opieki, w tym opieki długoterminowej, życia kulturalnego i handlu detalicznego);
 - x. stały się **miejscami pełnymi różnorodności**, w pełni wykorzystującymi swoje niepowtarzalne zalety, talenty i potencjał.

Oprócz różnorodności obszarów wiejskich, dzięki której dostosowanie jest łatwiejsze, aspiracje te odzwierciedlają wspólną płaszczyznę i możliwości wytworzenia europejskiej wartości dodanej, i w związku z tym proponuje się je jako **wspólne cele** do zatwierdzenia w ramach **długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE**.

3.2. Plan działania UE na rzecz obszarów wiejskich

Jako potwierdzenie odnowionego zobowiązania Komisji wobec społeczności wiejskich i w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w niniejszym komunikacie zaproponowano plan działania na rzecz obszarów wiejskich skupiony wokół inicjatyw przewodnich. W ramach szeregu polityk UE już udziela się wsparcia w celu sprostania wyzwaniom, przed którymi stoją obszary wiejskie i utworzenia możliwości na tych obszarach, a także przyczynienia się do zrównoważonego, sprawiedliwego, ekologicznego i innowacyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Zreformowana wspólna polityka rolna (WPR)³⁶, w szczególności Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), stanowi jedno z najważniejszych źródeł finansowania unijnego dla obszarów wiejskich, ponieważ wspiera budowanie inteligentnego, odpornego i zróżnicowanego sektora rolnego, przyczynia się do zwiększenia troski o środowisko, intensyfikacji działań w dziedzinie klimatu oraz umocnienia społeczno-gospodarczej struktury obszarów wiejskich.

Drugim ważnym źródłem wsparcia dla obszarów wiejskich, które przyczynia się do promowania i wspierania harmonijnego ogólnego rozwoju państw członkowskich, regionów i terytoriów, jest polityka spójności³⁷. Aby osiągnąć wspomniane cele, w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) prowadzone są działania na rzecz mobilizacji dużych inwestycji w ludzi i infrastrukturę na obszarach wiejskich. Polityka

³⁶ https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_pl

³⁷ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_pl

Spójności umożliwia także opracowanie strategii dostosowanych do potrzeb każdego z terytoriów dzięki nowym celom polityki spójności na lata 2021–2027: „Europa bliżej obywateli” i „Europa bardziej społeczna i sprzyjająca włączeniu społecznemu”. Zapewnia ona państwom członkowskim oraz regionom elastyczne i dające się dostosować ramy wspierające zintegrowany rozwój terytorialny za pomocą wielopoziomowego sprawowania rządów. Daje także możliwość wspierania ukierunkowanych na konkretne obszary rozwiązań opracowanych na obszarach wiejskich przez ich przedstawicieli.

Państwa członkowskie powinny zatem korzystać z możliwości, jakie oferują plany strategiczne WPR i programy polityki spójności na lata 2021–2027, aby przyspieszyć zrównoważony i zintegrowany rozwój obszarów wiejskich. Ponadto powinny one wykorzystywać istotny potencjał Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF), programu InvestEU oraz innych unijnych programów, a także Europejskiego Banku Inwestycyjnego w celu pokrycia istniejących luk inwestycyjnych występujących na obszarach wiejskich. Finansowanie należy pozyskiwać w sposób spójny, jako uzupełnienie krajowych i regionalnych interwencji państw członkowskich, które nadal stanowią kluczowe źródło kompleksowego wsparcia dla obszarów wiejskich.

Oprócz tych najważniejszych możliwości w zakresie finansowania w planie działania UE na rzecz obszarów wiejskich, który stanowi podstawę niniejszej wizji, na podstawie czterech kierunków działań określone zostaną konkretne projekty i inicjatywy, które pozwolą zbliżyć do siebie różne obszary polityki UE w celu urzeczywistnienia niniejszej wizji. Aby zrealizować wizję, szereg inicjatyw przegrupowano wokół inicjatyw przewodnich, które dają początek wspólnym staraniom na rzecz osiągnięcia wspólnych celów wizji i zazwyczaj umożliwiają przegrupowanie szeregu uzupełniających się działań. Inicjatywy przewodnie to dające podstawę do działania projekty wspierane towarzyszącymi im działaniami opisanymi szczegółowo w załączniku³⁸.

Inicjatywy przewodnie na rzecz silniejszych obszarów wiejskich

Należy uznać podstawowe znaczenie terenów wiejskich dla całego społeczeństwa, a ich obraz i postrzeganie przez społeczność miejską i decydentów należy poprawić, obalając stereotypy.

(Działania konsultacyjne związane z długoterminową wizją)

Spółności lokalne mają najlepsze warunki, aby ocenić relatywne mocne strony swoich terytoriów i je wykorzystać. W ciągu ostatnich 30 lat społecznościom umożliwiono opracowywanie lokalnych strategii dzięki finansowaniu WPR w ramach podejścia LEADER. Istnieje także uznana funkcja polityki spójności w ramach tzw. rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, w szczególności na obszarach podmiejskich, obszarach przybrzeżnych i na wyspach. Opierając się na istniejących i przyszłych strategiach rozwoju lokalnego, należy zadbać o to, aby sprawniejsze tworzenie sieci kontaktów przyczyniło się do zapewnienia społecznościom lokalnym większego

³⁸ Pełny wykaz działań towarzyszących można znaleźć w załączniku.

doradztwa, w szczególności w zakresie dostępu do finansowania i koncepcji takich strategii. W tym kontekście w dalszym ciągu promowane będzie podejście oparte na inteligentnych wsiach.

Aby wesprzeć dynamikę obszarów wiejskich, proponuje się następujące inicjatywy:

- **Platforma rewitalizacji obszarów wiejskich**

Komisja ustanowi platformę działającą jako punkt kompleksowej obsługi, na której będzie można znaleźć informacje na temat realizowanych projektów i możliwości w zakresie finansowania, umożliwiającą współpracę społeczności wiejskich, autorów projektów wiejskich i władz lokalnych. Dzięki tej platformie mieszkańcy wsi i społeczności wiejskie zyskają szansę podzielenia się swoimi sposobami na przekucie cech charakterystycznych dla ich terytorium w nowe możliwości gospodarcze lub świadczenie usług na rzecz własnej społeczności. To z kolei pozwoli autorom projektów lub samorządom wiejskim na dostosowanie tych strategii do ich własnej sytuacji.

Platforma ta zapewni wsparcie przede wszystkim dla obszarów wiejskich dotkniętych zmniejszaniem się populacji, starzeniem się społeczeństwa i brakiem możliwości gospodarczych, które to obszary uzyskają dostęp do informacji i najlepszych praktyk w zakresie narzędzi i strategii.

- **Badania naukowe i innowacje dla społeczności wiejskich**

Silne ekosystemy innowacji zrzeszające podmioty publiczne i prywatne są istotną szansą dla społeczności wiejskich na ponowny rozkwit, dla obszarów wiejskich – na to, by stać się atrakcyjnymi miejscami pracy i zamieszkania innowatorów, a dla Europy – na zmobilizowanie bogatych pokładów innowacyjności, talentów i kreatywności zlokalizowanych poza głównymi centrami wiedzy. Działania prowadzone w ramach tej inicjatywy przewodniej będą służyły promowaniu wzmocnienia takich ekosystemów. Działania w zakresie badań naukowych i innowacji skupione na obszarach wiejskich prowadzone w ramach programu „Horyzont Europa” przyczynią się do rozwoju innowacji wprowadzanych przez społeczności wiejskie i na ich rzecz, szkolenia, a także wymiany wiedzy między podmiotami wprowadzającymi innowacje na obszarach wiejskich podczas corocznego forum wsi przyjaznych przedsiębiorczości (Start-up Villages) w celu przyspieszenia rozpowszechniania i wdrażania tych innowacji.

Te inicjatywy przewodnie zostaną uzupełnione o towarzyszące im działania. Komisja oceni, w jaki sposób najlepiej zachęcić mieszkańców wsi do optymalnego planowania przestrzennego i podziału na strefy użytkowania gruntów w celu ochrony i promowania zrównoważonej działalności rolnej i innych rodzajów działalności gospodarczej, a także mocniej zmotywować ich do tworzenia sieci kontaktów skupionych wokół LEADER i inteligentnych wsi. Nowe programy, takie jak Erasmus+ i Europejski Korpus Solidarności, również dotrą do większej liczby osób na obszarach wiejskich dzięki środkom na rzecz włączenia.

Niezależnie od tego, ile wysiłku włoży się w edukację, promowanie turystyki, opracowywanie nowych inicjatyw gospodarczych itp., kluczem do sukcesu każdej inicjatywy rozwojowej zawsze jest dostępność. Brak dobrej dostępności i łączności wpływa negatywnie na każdą strategię rozwojową wdrażaną na terenach wiejskich.

(Działania konsultacyjne związane z długoterminową wizją)

Komisja wzywa państwa członkowskie i regiony do opracowania strategii zrównoważonej mobilności na obszarach wiejskich. Należy się w nich skupić na konkretnych wyzwaniach związanych z mobilnością na obszarach wiejskich³⁹, z uwzględnieniem transgranicznych i makroregionalnych powiązań, aby jak najlepiej wykorzystać istniejące sieci. Strategie te powinny się opierać na europejskich wytycznych w sprawie planowania zrównoważonej mobilności miejskiej⁴⁰. Obszary miejskie zachęca się również do przyjęcia planów zrównoważonej mobilności, w których poświęca się uwagę także sąsiednim obszarom podmiejskim i wiejskim.

Kluczowe znaczenie dla przedsiębiorstw i ludzi pod względem telepracy i przystosowania się do innowacji i nowych rodzajów działalności gospodarczej ma zasięg sieci szerokopasmowych i sieci 5G. Umożliwia on również nabywanie nowych umiejętności w innowacyjny sposób i jest warunkiem wstępnym dostępności e-usług, takich jak e-zdrowie, handel detaliczny, bankowość internetowa, informacje o podróżach i dostęp do administracji publicznej. Połączenie łączności naziemnej i satelitarnej, dzięki któremu można zapewnić szybkie sieci szerokopasmowe w każdym miejscu z myślą o zapewnieniu odpornych i opłacalnych usług, pomoże w osiągnięciu tego celu. Zasadnicze znaczenie dla zapewnienia dostępności ma również rozpowszechnianie umiejętności cyfrowych. Wreszcie, dla dobra obszarów wiejskich należy korzystać z danych. Mogą się one przyczynić do poprawy i zwiększenia efektywności świadczenia usług, zaangażowania obywateli i innowacji w sektorach, takich jak mobilność, energetyka, zaopatrzenie w żywność i zdrowie.

Aby sprzyjać łączności na obszarach wiejskich, proponuje się następujące inicjatywy:

- **Najlepsze praktyki w zakresie zrównoważonej multimodalnej mobilności dla obszarów wiejskich**

Konieczna jest poprawa istniejących połączeń transportowych. W tym celu należy zoptymalizować zrównoważone rozwiązania w zakresie multimodalnej mobilności oraz połączenia w jej ramach, wykorzystując transformację cyfrową. Opierając się na swoich doświadczeniach z sieciami mobilności miejskiej, Komisja będzie wspierać gminy wiejskie w omawianiu i określaniu rozwiązań w zakresie mobilności. Poprzez promowanie inicjatyw na szczeblu lokalnym władze lokalne będą mogły omówić problemy związane z mobilnością na obszarach wiejskich i dostosować daną inicjatywę

³⁹ Są to min. konkretne wyzwania związane z demografią obszarów wiejskich, np. starzeniem się społeczeństwa, które wymagają zapewnienia dostępności floty transportowej i infrastruktury.

⁴⁰ https://www.eltis.org/sites/default/files/sump_guidelines_2019_interactive_document_1.pdf

pod kątem mobilności na swoim terenie, poprawiając zrównoważony charakter transportu oraz dostępność obszarów wiejskich⁴¹.

- **„Cyfrowa przyszłość obszarów wiejskich”**

Obszary i społeczności wiejskie muszą być w centrum transformacji cyfrowej. W ramach „Cyfrowej przyszłości obszarów wiejskich” proponuje się zintegrowany zestaw działań mających na celu pobudzenie zrównoważonej transformacji cyfrowej obszarów wiejskich, zwiększenie ich atrakcyjności dla osób i przedsiębiorstw pod względem życia na obszarach wiejskich lub powracania na nie. Najważniejsze elementy inicjatywy:

1. Łączność cyfrowa: zlikwidowanie przepaści między obszarami wiejskimi i miejskimi oraz umożliwienie powszechnego i przystępnego cenowo dostępu do szybkich łącz. Zostanie to osiągnięte poprzez mobilizację inwestycji sektora prywatnego.
2. Technologia cyfrowa: innowacja cyfrowa i nowe technologie, takie jak sztuczna inteligencja, robotyka, rozwiązania z zakresu internetu rzeczy oraz ośrodki innowacji cyfrowych przyczyniające się do rozwoju obszarów wiejskich.
3. Ludzie: rozwój kompetencji niezbędnych do przeprowadzenia transformacji cyfrowej obszarów wiejskich, w tym dostęp do wysoce efektywnego ekosystemu edukacji cyfrowej i uczestniczenie w tym ekosystemie, zgodnie ze strategicznymi celami Planu działania w dziedzinie edukacji cyfrowej na lata 2021–2027⁴², a także promowanie umiejętności cyfrowych i przedsiębiorczości, aby każdy mógł czerpać korzyści z transformacji cyfrowej.
4. Mierzenie postępów w niwelowaniu przepaści cyfrowej między obszarami miejskimi i wiejskimi poprzez zmianę rozłożenia istniejących wskaźników w indeksie cyfrowych obszarów wiejskich, w szczególności wskaźników wykorzystywanych w indeksie gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego.

Do 2030 r. celem UE jest zapewnienie, by życie demokratyczne i usługi publiczne były w pełni dostępne dla wszystkich w internecie. Zgodnie z Cyfrowym kompasem na 2030 r. obywatele i przedsiębiorstwa w Europie będą mogli w 100 % korzystać z kluczowych usług publicznych w internecie, 100 % obywateli Unii będzie miało dostęp do dokumentacji medycznej (w formie elektronicznej), a 80 % obywateli skorzysta z cyfrowego rozwiązania w zakresie tożsamości do 2030 r.⁴³.

Europejskie finansowanie z EFRROW, EFRR, EFS+ i instrumentu „Łącząc Europę”, RRF a także finansowanie krajowe i prywatne należy wykorzystywać wspólnie na potrzeby inwestowania w infrastrukturę, technologię i ludzi. Inwestycje te przyczynią się do osiągnięcia celu, jakim jest zapewnienie do 2025 r. zasięgu szybkiej łączności szerokopasmowej na poziomie 100 % na obszarach wiejskich. Należy zauważyć, że na transformację cyfrową należy przeznaczyć co najmniej 20 % środków z Instrumentu na

⁴¹ Z ustaleń projektu SMARTA 1 wynika, że sieć transportu na obszarach wiejskich pozwoli zaprezentować inicjatywy na szczeblu lokalnym, które władze lokalne mogłyby powielać na swoim terytorium, oraz będzie stanowić forum do dyskusji na temat kwestii związanych z mobilnością na obszarach wiejskich. Zob.: <https://ruralsharedmobility.eu/wp-content/uploads/2021/01/SMARTA-2nd-Brochure-EN.pdf>

⁴² Komunikat pt. „Nowe podejście do kształcenia i szkolenia w epoce cyfrowej” (COM(2020) 624 final).

⁴³ Komunikat pt. „Cyfrowy kompas na 2030 r.: europejska droga w cyfrowej dekadzie” (COM(2021) 118 final).

rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności. Jak wspomniano w komunikacie dotyczącym cyfrowej dekady, do 2030 r. wszystkie europejskie gospodarstwa domowe powinny zostać objęte siecią gigabitową, a wszystkie zaludnione obszary powinny się znaleźć w zasięgu sieci 5G.

Oprócz tych działań przewodnich Komisja wesprze również biura kompetencji w zakresie łączności szerokopasmowej, aby ułatwić upowszechnianie łączności szerokopasmowej. Finansowanie w ramach WPR, polityki spójności, programu „Horyzont 2020” i programu „Horyzont Europa” umożliwi dalszą transformację cyfrową, szczególnie w sektorze rolnym. Jeśli chodzi o transport, kwestia połączeń między obszarami miejskimi i wiejskimi zostanie uwzględniona w nowych unijnych ramach mobilności miejskiej, a potrzeby obszarów wiejskich zostaną uwzględnione w strategii w zakresie dronów 2.0.

Inicjatywy przewodnie na rzecz odpornych obszarów wiejskich

Ideę zrównoważonego rozwoju należy uwzględnić we wszystkich aspektach rozwoju obszarów wiejskich. – Dzięki przyjaznym dla klimatu sposobom produkcji rolnicy będą mogli w przyszłości działać w nowych niszach i wykorzystywać nowe możliwości.

Pandemia COVID-19 ukazała rozmaite słabości, ale też i możliwości różnych obszarów. W szczególności na obszarach wiejskich – chociaż ryzyko rozprzestrzeniania się choroby wydaje się tam mniejsze niż na obszarach gęsto zurbanizowanych – ludność musiała zmierzyć się z brakiem instytucji zdrowia publicznego i świadczeń zdrowotnych w pobliżu, przy czym populacja ta jest ogólnie starsza, a zatem bardziej podatna na zachorowania.

Działania w ramach tego bloku przyczynią się do zwiększenia odporności środowiskowej, klimatycznej i społecznej obszarów wiejskich i będą skupione przede wszystkim na przedsiębiorstwach i organach władzy, ponieważ mogą one ponieść nieproporcjonalnie dużą część kosztów transformacji. Działania te powinny służyć włączeniu obywateli UE zagrożonych utratą swoich praw, wspierać równouprawnienie płci, równość i włączenie osób wywodzących się z mniejszości etnicznych lub rasowych zamieszkujących obszary wiejskie lub pracowników sezonowych, a także nadawać taki sam priorytet postępowi gospodarczemu i społecznemu.

Aby przyczynić się do zwiększenia odporności obszarów wiejskich, proponuje się następujące inicjatywy:

- **Wspieranie gmin wiejskich w transformacji energetycznej i przeciwdziałaniu zmianie klimatu**

Porozumienie Burmistrzów w sprawie Klimatu i Energii jest największą na świecie siecią gmin. Powstanie grupa robocza dla sygnatariuszy z obszarów wiejskich poświęcona wymianie najlepszych praktyk, dostępowi do finansowania i zwiększaniu świadomości na temat wkładu tych podmiotów w przeciwdziałanie zmianie klimatu. Finansowanie europejskie można wykorzystać na potrzeby renowacji budynków na obszarach

wiejskich, wspierania odbudowy UE po pandemii COVID-19 poprzez tworzenie miejsc pracy⁴⁴ i na rzecz realizacji celów Zielonego Ładu poprzez zwiększenie efektywności energetycznej, lokalną produkcję energii ze źródeł odnawialnych i zmniejszenie ubóstwa energetycznego w UE. Obszary wiejskie zostaną również w pełni uwzględnione w nowym europejskim Bauhausie⁴⁵, który stanowi praktyczną realizację założeń Europejskiego Zielonego Ładu w naszej przestrzeni mieszkalnej dzięki odpowiedniemu dostosowaniu budynków i przestrzeni publicznych.

- **Działania na rzecz klimatu prowadzone na torfowiskach poprzez uprawy sprzyjające pochłanianiu dwutlenku węgla przez glebę**

Odtwarzanie, ponowne nawadnianie i ochrona terenów podmokłych i torfowisk ma ogromny potencjał, jeżeli chodzi o korzyści dla klimatu, ponieważ może przynieść natychmiastowe znaczne ograniczenie emisji na stosunkowo niewielkim obszarze, przy jednoczesnym zapewnieniu szeregu dodatkowych korzyści związanych z gospodarką wodną i różnorodnością biologiczną.

Przekształcenie to byłoby bardziej skuteczne przy zastosowaniu podejścia terytorialnego, w szczególności na obszarach wiejskich, na których znajdują się rozległe torfowiska. Regiony te mogłyby skorzystać ze wsparcia w ramach Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji. Inicjatywy dotyczące uprawy sprzyjającej pochłanianiu dwutlenku węgla przez glebę mogłyby stanowić dodatkowe źródło dochodów dla rolników i leśników, rodzaj wynagrodzenia za sekwestrację dwutlenku węgla. Jak wskazano w strategii „Od pola do stołu”, nowa unijna inicjatywa dotycząca uprawy sprzyjającej pochłanianiu dwutlenku węgla przez glebę będzie propagować ten nowy model biznesowy. WPR, politykę spójności i program LIFE można wykorzystać do wspierania rozwoju pilotażowych inicjatyw dotyczących uprawy sprzyjającej pochłanianiu dwutlenku węgla przez glebę w odpowiednich regionach. Szczególne znaczenie będzie miało zapewnienie rolnikom i leśnikom silnego wsparcia w formie doradztwa.

- **Proponowana misja UE w dziedzinie zdrowia gleby i żywności**

Celem proponowanej misji w dziedzinie zdrowia gleby i żywności, finansowanej w ramach programu „Horyzont Europa”, jest realizacja ambitnego programu badań naukowych i innowacji. Misja przyczyniłaby się do rozwiązania problemów związanych z glebą na obszarach wiejskich, ale także w środowisku miejskim, poprzez tworzenie powiązań między praktykami stosowanymi na wsi i w mieście. Zakłada ona również realizację działań na rzecz aktywności obywatelskiej oraz poszerzanie wiedzy na temat gleby.

- **Odporność społeczna i kobiety na obszarach wiejskich**

W ramach wsparcia dla kobiet wspierane będą przedsiębiorczość, uczestnictwo w podejmowaniu decyzji oraz inwestycje w usługi zapewniające równowagę między życiem zawodowym a prywatnym, takie jak wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem, a także usługi dla osób starszych. Mogą również pojawić się możliwości zwiększenia integracji kobiet na rynku pracy.

⁴⁴ W tym za pomocą środków zalecanych przez Komisję w ramach skutecznego aktywnego wspierania zatrudnienia.

⁴⁵ https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_pl

Jak zapowiedziano w strategii na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025⁴⁶, za sprawą inwestycji ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Programu InvestEU i Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisja będzie w dalszym ciągu wspierała państwa członkowskie w ich działaniach mających poprawić dostępność i przystępność cenową edukacji o wysokiej jakości oraz usług opieki wysokiej jakości nad dziećmi⁴⁷ i innymi osobami pozostającymi na utrzymaniu na obszarach wiejskich. Szczególna uwaga zostanie zwrócona również na osoby znajdujące się w trudnej sytuacji.

Powyższym czterem inicjatywom przewodnim będą towarzyszyły inne działania na rzecz odporności demograficznej i społecznej. Obejmą one m.in. działania umożliwiające analizę czynników powodujących wyludnianie niektórych europejskich obszarów wiejskich oraz środki na rzecz włączenia i integracji osób ze środowisk migracyjnych i innych mniejszości.

Inicjatywy przewodnie na rzecz prosperujących obszarów wiejskich

Zasadnicze znaczenie dla przyszłości obszarów wiejskich ma dywersyfikacja ich gospodarki, wspieranie innowacyjności przedsiębiorstw wiejskich, w szczególności mikroprzedsiębiorstw, a ostatecznie zwiększenie konkurencyjności ekosystemu działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Działania w tym obszarze powinny przyczynić się do dywersyfikacji gospodarczej na obszarach wiejskich ukierunkowanej na ekologiczną i cyfrową transformację społeczeństwa oraz prowadzić do wzmocnienia łańcuchów wartości w sektorze wytwórczym oraz w przemyśle: kultury i kreatywnym. Odpowiednie działania powinny być silnie powiązane z regionalnymi strategiami inteligentnej specjalizacji i powinny zapewniać, aby regiony wiejskie pozostały atrakcyjne w kontekście inwestycji ze strony przemysłu oraz innych rodzajów działalności gospodarczej.

Należy również wspierać dywersyfikację obszarów wiejskich pod kątem prowadzenia działalności poza sektorem rolno-spożywczym. Do rozwoju obszarów wiejskich przyczynią się synergie pomiędzy turystyką⁴⁸, marketingiem rolnym i przetwórstwem, w tym promowanie oznaczeń geograficznych. Mogłoby to obejmować komercjalizację produktów z oznaczeniami geograficznymi, które odzwierciedlają silny związek pomiędzy produktem a jego miejscem pochodzenia. Może to być również korzystne w odniesieniu do towarów produkowanych na dobrze zarządzanych obszarach Natura 2000, w przypadku których wykazano, że ich produkcja przebiega z zachowaniem zasad ochrony przyrody.

⁴⁶ Komunikat pt. „Unia równości: Strategia na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025” (COM(2020) 152 final).

⁴⁷ Komunikat pt. „Strategia UE na rzecz praw dziecka” na lata 2021–2024 (COM) (2021) 142 final)

⁴⁸ Kryzys związany z COVID-19 spowodował zmiany zachowań w kierunku zrównoważonej turystyki (<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121262>).

Regiony uzyskają pomoc w opracowywaniu strategii w pełni wykorzystujących ich mocne strony, w szczególności w obszarach związanych z Zielonym Ładem, a także w sektorze wytwórczym, sektorze usług i sektorze kreatywnym, przy jednoczesnym zachowaniu samowystarczalności i zrównoważonego charakteru produkcji żywności. Kluczowe znaczenie mają zatem rozwój i transformacja sektorów przemysłu i usług na obszarach wiejskich, wraz z łańcuchami wartości powiązanymi z sektorem surowców i sektorem energetycznym, ale prowadzone w taki sposób, aby nie szkodzić produkcji rolnej ani nie naruszać zrównoważonego charakteru użytkowania gruntów rolnych. Sektor wytwórczy, energetyczny oraz sektor kultury i sektor kreatywny są ściśle powiązane z innymi sektorami na obszarach wiejskich i przyczyniają się do wzrostu wydajności i zatrudnienia w tych sektorach.

W Europejskim filarze praw socjalnych⁴⁹ wyznaczono cel zakładający, że do 2030 r. 78 % ludności w wieku 20–64 lat powinno mieć zatrudnienie. Aby to osiągnąć, należy zapewnić (między innymi) uczestnictwo w rynku pracy osób mieszkających na obszarach wiejskich. W planie działania określono ponadto, że do 2030 r. 60 % wszystkich dorosłych powinno co roku uczestniczyć w szkoleniach. Środki z ESF+ zostaną wykorzystane do wspierania szkolenia osób na obszarach wiejskich, aby zdobyły one umiejętności niezbędne do zachowania konkurencyjności na zmieniającym się rynku pracy. Inicjatywy zaplanowane w ramach europejskiego obszaru edukacji przyczynią się do poprawy jakości i zwiększenia inkluzywności krajowych systemów kształcenia i szkolenia, co będzie miało również wpływ na obszary wiejskie i regiony oddalone.

Wsparcie uzyskają następujące szeroko zakrojone działania:

- **Przedsiębiorczość i gospodarka społeczna na obszarach wiejskich**

Komisja podejmie szereg działań, w tym działania w zakresie finansowania badań naukowych i innowacji, zwracając szczególną uwagę na małe i średnie przedsiębiorstwa, które już prowadzą działalność na obszarach wiejskich lub planują ją rozpocząć. Umożliwi to przedsiębiorcom i małym przedsiębiorstwom przeniesienie się na obszary wiejskie i pomoże im w dostosowaniu się do zmieniającego się środowiska gospodarczego, stworzy możliwości w zakresie innowacyjnych praktyk biznesowych, współpracy i tworzenia klastrów oraz przyczyni się do rozwoju nowych sektorów gospodarki. Cel ten zostanie częściowo osiągnięty dzięki finansowaniu z programu „Horyzont Europa”, jak również z programu Komisji na rzecz jednolitego rynku, który w szczególny sposób uwzględni potrzeby małych i średnich przedsiębiorstw wiejskich.

Organizacje gospodarki społecznej mają znaczny potencjał do tego, by zwiększyć atrakcyjność mieszkania na obszarach wiejskich oraz wzmocnić pozycję obywateli i społeczności. Wyzwania i możliwości zostaną uwzględnione w europejskim planie działania na rzecz gospodarki społecznej oraz za pomocą Europejskiej Platformy Współpracy Klastrów poprzez wspieranie innowacji w zakresie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych oraz pomoc włączeniu zasobów gospodarczych na obszarach wiejskich, jak również wspieranie podmiotów gospodarki społecznej w zakresie innowacji, tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy i włączenia społecznego. W tworzeniu sieci kontaktów między przedsiębiorstwami wiejskimi pomogą również Europejskie Sieci Przedsiębiorczości, będące największą w Europie siecią małych i średnich przedsiębiorstw, jak również zaproszenia do współpracy regionalnej rozsyłane

za pośrednictwem europejskich misji na rzecz gospodarki społecznej. Szczególny nacisk zostanie położony na krótkie łańcuchy dostaw produktów rolno-spożywczych, bezpośrednio łączące producentów z konsumentami.

Uzupełnieniem tej inicjatywy przewodniej będą działania ukierunkowane między innymi na rozwój zatrudnienia i możliwości nauki dla osób młodych oraz na zrównoważony rozwój biogospodarki.

4. REALIZACJA PLANU DZIAŁANIA UE NA RZECZ OBSZARÓW WIEJSKICH

Komisja będzie wspierać i monitorować realizację planu działania UE na rzecz obszarów wiejskich oraz regularnie aktualizować ten plan w celu zapewnienia jego przydatności i uwzględnienia nowych unijnych środków z zakresu polityki. Komisja będzie regularnie kontaktować się z państwami członkowskimi, zainteresowanymi stronami, organami i instytucjami, aby umożliwić wymianę informacji na temat obszarów wiejskich. Przewiduje się, że obecne unijne i krajowe sieci obszarów wiejskich, sieci polityki spójności, sieć Inform EU oraz przyszłe sieci WPR odegrają aktywną rolę w angażowaniu zainteresowanych stron, dzieleniu się dobrymi praktykami i podejmowaniu działań w szerokim zakresie proponowanych zagadnień i działań.

4.1. Weryfikacja wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich

Biorąc pod uwagę wielowymiarowy charakter rozwoju obszarów wiejskich oraz fakt, że celem Traktatów jest spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna, istnieje potrzeba dokonania przeglądu polityk UE pod kątem obszarów wiejskich, z uwzględnieniem możliwych skutków i konsekwencji tych polityk dla zatrudnienia i wzrostu gospodarczego na obszarach wiejskich, jak również do możliwości rozwoju, dobrobytu społecznego i zapewnienia wszystkim równych szans oraz dobrej jakości środowiska na obszarach wiejskich.

W ramach programu lepszego stanowienia prawa wprowadzony zostanie mechanizm weryfikacji wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich, w szczególności w celu oceny przewidywanego wpływu najważniejszych unijnych inicjatyw ustawodawczych na obszary wiejskie. Jego celem będzie zapewnienie spójności, zgodności i komplementarności między politykami na rzecz obszarów i społeczności wiejskich. Weryfikacja inicjatyw politycznych pod względem ich wpływu na rozwój obszarów wiejskich pozwoli zwiększyć ten wpływ w wymiarze praktycznym. Wprowadzenie takiego mechanizmu zalecono w deklaracji z Cork 2.0 „Lepsze życie na obszarach wiejskich”⁵⁰, potwierdzono w komunikacie Komisji z 2017 r. w sprawie przyszłości rolnictwa i produkcji żywności⁵¹ oraz w niedawno przyjętym komunikacie w sprawie lepszego stanowienia prawa⁵², a władze lokalne i regionalne oraz zainteresowane strony powiązane z obszarami wiejskimi podkreślały taką potrzebę podczas konsultacji. Mechanizm ten będzie się opierać m.in. na ocenach oddziaływania terytorialnego i lepszym monitorowaniu sytuacji obszarów wiejskich. Sposób włączenia obszarów wiejskich do polityki UE będzie monitorowany, w szczególności za sprawą regularnych sprawozdań z realizacji odpowiednich strategii politycznych.

Komisja zachęca również państwa członkowskie do tego, by rozważyły wdrożenie zasady dotyczącej weryfikacji wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym.

⁵⁰ Deklaracja z Cork 2.0 pt. „Lepsze życie na obszarach wiejskich”, https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/cork-declaration_pl.pdf

⁵¹ Komunikat pt. „Przyszłość rolnictwa i produkcji żywności” (COM(2017) 713 final),

⁵² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/qanda_21_1902

4.2. Unijne obserwatorium obszarów wiejskich

Aby zrozumieć wiejski wymiar warunków gospodarczych, społecznych i demograficznych oraz podjąć działania w związku z nimi, potrzebne są większe ilości danych lepszej jakości. W ramach Komisji powstanie **obserwatorium obszarów wiejskich** służące dalszemu usprawnieniu gromadzenia i analizy danych dotyczących obszarów wiejskich. Obserwatorium będzie również źródłem informacji wykorzystywanych w kształtowaniu polityki związanej z rozwojem obszarów wiejskich, a jednocześnie będzie wspierać ogólną realizację planu działania na rzecz obszarów wiejskich. Jego zadania będą obejmowały:

- centralizację i analizę danych, zapewnienie powiązań między źródłami danych za pomocą portalu danych o obszarach wiejskich; w miarę możliwości wykorzystywane będą dane zdezagregowane według kryterium płci.
- dostarczanie informacji na temat unijnych inicjatyw istotnych dla obszarów wiejskich;
- analizę osiągnięć w realizacji planu działania UE na rzecz obszarów wiejskich.

Chociaż obserwatorium będzie poświęcone obszarom wiejskim, w sposób naturalny pomoże również w analizie wielu różnych obszarów (obszarów transgranicznych, regionów najbardziej oddalonych, obszarów górskich, wysp, obszarów słabo zaludnionych itp.) w celu odzwierciedlenia wielu wymiarów obszarów wiejskich oraz ich powiązań z innymi obszarami. W tym zakresie obserwatorium będzie działało w synergii z Eurostatem, Wspólnym Centrum Badawczym, Centrum Wiedzy na temat Polityki Terytorialnej⁵³ i programem ESPON⁵⁴. Obserwatorium wykorzysta również solidne informacje zdobyte podczas działań w zakresie badań naukowych i innowacji ukierunkowanych na obszary wiejskie finansowanych w ramach programu „Horyzont Europa”.

W tym kontekście Komisja przyjmie wspólne podejście do korzystania z systemów informacji geoprzestrzennych. Dzięki temu statystyki georeferencyjne będą publikowane na większą skalę, a informacje geoprzestrzenne zostaną uwzględnione przy tworzeniu statystyk. W rezultacie Komisja będzie mogła tworzyć bardziej szczegółowe statystyki na poziomie regionalnym, lokalnym i transgranicznym w takich dziedzinach jak demografia, zdrowie, edukacja, turystyka i rolnictwo.

4.3. Zestaw narzędzi dotyczący możliwości finansowania unijnego dla obszarów wiejskich

Aby osiągnąć cele określone w wizji, należy zwiększyć i dalej wzmacniać obecne wsparcie w ramach polityki UE. Pierwszym krokiem będzie zwiększenie synergii i komplementarności między funduszami wykorzystywanymi na potrzeby rozwoju obszarów wiejskich.

Komisja opracuje **zestaw narzędzi pomocnych w uzyskaniu dostępu do możliwości finansowania unijnego dla obszarów wiejskich i włączeniu tych możliwości w sposób optymalny**. Posłuży on jako przewodnik po poszczególnych możliwościach

⁵³ https://knowledge4policy.ec.europa.eu/territorial_en

⁵⁴ <https://www.espon.eu/programme/espon/espon-2020-cooperation-programme>

finansowania, skupiający informacje w jednym dokumencie dostępnym dla władz lokalnych, zainteresowanych stron, autorów projektów i instytucji zarządzających. Ten zestaw narzędzi będzie można wykorzystać w zintegrowanych strategiach rozwoju terytorialnego i lokalnego jako źródło inspirujących rozwiązań i przykładów dla obszarów wiejskich, aby dzięki pełnemu wykorzystaniu nowych możliwości stwarzanych przez nowy budżet na lata 2021–2027 zapoczątkować rewitalizację.

5. DALSZE KROKI

Niniejszy komunikat, który stanowi również ważny wkład w prace realizowane w ramach konferencji w sprawie przyszłości Europy, to dopiero pierwszy etap procesu, który ostatecznie powinien – za pośrednictwem **paktu na rzecz obszarów wiejskich** i kroczącego **planu działania UE na rzecz obszarów wiejskich** – doprowadzić do realizacji celów długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE do 2040 r. Osiągnięcie celów tej wizji i dostosowanie się do zmieniających się realiów gospodarczych i społecznych może nastąpić jedynie we współpracy z obywatelami mieszkającymi na obszarach wiejskich, administracją krajową i regionalną, władzami lokalnymi i wszystkimi zainteresowanymi stronami powiązanymi z obszarami wiejskimi.

Do końca 2021 r. Komisja wraz z zainteresowanymi stronami przedstawi pakt na rzecz obszarów wiejskich i we współpracy z Komitetem Regionów przeanalizuje sposoby osiągnięcia założeń wizji. W ramach tego procesu kwestie dotyczące obszarów wiejskich będą omawiane podczas specjalnych wydarzeń, w tym za pośrednictwem sieci w ramach WPR oraz innych istniejących sieci w ramach funduszy polityki spójności. Komisja będzie nadal współpracować z Europejskim Parlamentem Wiejskim, który może działać jako forum wymiany informacji dotyczących realizacji wizji.

Do połowy 2023 r. Komisja sporządzi podsumowanie działań przeprowadzonych i zaprogramowanych w systemach wsparcia dla obszarów wiejskich finansowanych przez UE i państwa członkowskie w okresie programowania 2021–2027 w ramach WPR i funduszy polityki spójności i wskaże ewentualne niedociągnięcia. Do pierwszego kwartału 2024 r. Komisja przygotuje dostępne publicznie sprawozdanie, w którym na podstawie stanu realizacji planu działania UE na rzecz obszarów wiejskich przedstawi zbiór analiz dotyczących **możliwych kierunków dodatkowego wsparcia i finansowania na rzecz obszarów wiejskich, jak również strategii dalszego postępowania**. Dyskusje na temat tego sprawozdania zostaną wykorzystane w pracach nad przygotowaniem wniosków na okres programowania 2028–2034.

